

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

TA'LIM GUMANIZATSIYASIDA ADOLAT VA TENGLIK QADRIYATLARINING IJTIMOY-FALSAFIY AHAMIYATI

Xasanov Hayotbek Shuxratovich

Samarqand viloyati IIB XTTB

“Imom Buxoriy” yodgorlik majmuasida
xavfsizlikni ta'minlash bo'limi bosh inspektori

Annotatsiya:

Mazkur maqolada ta'lim gumanizatsiyasi sharoitida adolat va tenglik qadriyatlarining ijtimoiy-falsafiy mazmuni tahlil qilinadi. Adolat va tenglikning shaxs qadr-qimmatini e'tirof etish, ta'lim imkoniyatlaridan foydalanishda kamsitishning oldini olish, shaxsiy erkinlik va ijtimoiy mas'uliyatni uyg'unlashtirishdagi ahamiyati ochib beriladi. Shuningdek, gumanistik ta'lim muhitida adolatni faqat resurslarni teng taqsimlash bilan cheklab bo'lmazligi, balki har bir shaxsning individual imkoniyatlari, ehtiyojlari va ijtimoiy mavqeidan qat'i nazar uning qadrini tan olish bilan bog'liq ekani asoslanadi.

Kalit so'zlar: ta'lim gumanizatsiyasi, adolat, tenglik, qadriyat, inson qadri, shaxs, jamiyat, ijtimoiy munosabatlar, erkinlik, mas'uliyat, ta'lim muhiti.

Аннотация:

В данной статье анализируется социально-философское содержание ценностей справедливости и равенства в контексте гуманизации образования. Раскрывается важность справедливости и равенства в признании достоинства личности, предотвращении дискриминации при использовании образовательных возможностей и гармонизации личной свободы и социальной ответственности. Также утверждается, что

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

справедливость в гуманистической образовательной среде не может ограничиваться только равным распределением ресурсов, а связана с признанием ценности каждого человека, независимо от его индивидуальных способностей, потребностей и социального статуса.

Ключевые слова: гуманизация образования, справедливость, равенство, ценность, человеческая ценность, личность, общество, социальные отношения, свобода, ответственность, образовательная среда.

Abstract:

This article analyzes the socio-philosophical content of the values of justice and equality within the context of the humanization of education. It highlights the significance of justice and equality in recognizing individual dignity, preventing discrimination in access to educational opportunities, and harmonizing personal freedom with social responsibility. Furthermore, the article argues that within a humanistic educational environment, justice cannot be reduced merely to the equal distribution of resources; rather, it is fundamentally linked to recognizing the worth of every individual, irrespective of their personal capabilities, needs, or social status.

Keywords: humanization of education, justice, equality, value, human dignity, individual, society, social relations, freedom, responsibility, educational environment.

Zamonaviy jamiyatda ta'limning ijtimoiy vazifasi faqat bilim va kasbiy ko'nikmalarni shakllantirish bilan cheklanmaydi. Ta'lim insonning o'zligini anglashi, jamiyatda munosib o'rin egallashi, o'z huquq va mas'uliyatlarini tushunishiga ta'sir ko'rsatuvchi muhim ijtimoiy institut sifatida namoyon bo'ladi.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Shu nuqtayi nazardan ta'lim gumanizatsiyasi insonni ta'lim jarayonining markaziy qadriyati sifatida e'tirof etish bilan bir qatorda, shaxslararo va ijtimoiy munosabatlarni adolat, tenglik, erkinlik, hurmat hamda mas'uliyat kabi qadriyatlar asosida tashkil etishni taqozo qiladi.

Qadriyatlar falsafasida inson, uning qadr-qimmati va ijtimoiy munosabatlari alohida ahamiyat kasb etadi. Q.Nazarov qadriyatlarni jamiyat hayotining turli sohalarida inson va ijtimoiy taraqqiyot ehtiyojlari bilan bog'liq holda namoyon bo'ladigan ma'naviy-ijtimoiy hodisa sifatida tahlil qiladi. Uning "Qadriyatlar falsafasi (Aksiologiya)" asarida qadriyat kategoriyasining mazmun-mohiyati, uning namoyon bo'lish shakllari, qadrlash va qadsizlanish masalalari hamda qadriyat tizimlarining ijtimoiy taraqqiyot bilan aloqadorligi yoritilgan. [1] Shu jihatdan adolat va tenglikni ta'lim gumanizatsiyasining oddiy axloqiy talablari emas, balki shaxs-ta'lim-jamiyat munosabatlarini tartibga soluvchi muhim aksiologik mezonlar sifatida baholash mumkin.

Adolat tushunchasi ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan insonlar o'rtasidagi munosabatlarning me'yoriy asoslaridan biri hisoblanadi. Adolat shaxsning huquq va manfaatlarini e'tirof etish, uning qadr-qimmatini hurmat qilish, imkoniyatlardan foydalanishda asossiz to'siqlarni bartaraf etish hamda ijtimoiy munosabatlarda mutanosiblikni ta'minlashni anglatadi. Xususan, ta'lim gumanizatsiyasi sharoitida adolat avvalo insonga munosabatda namoyon bo'ladi. Agar ta'lim jarayonida shaxsning fikri, qobiliyati, ehtiyojlari va individual xususiyatlari inobatga olinmasa, ta'limning insonparvarlik mohiyati zaiflashadi. Shu sababli adolatli ta'lim muhitida o'quvchi yoki talaba faqat belgilangan talablarni bajaruvchi obyekt emas, balki o'z nuqtayi nazari, ehtiyojlari va tanlov huquqiga ega bo'lgan qadrlı shaxs sifatida qaraladi. Bu yerda adolatni faqat baholashning xolisligi yoki ta'lim resurslarining taqsimlanishi bilan cheklash mumkin emas. Uning ijtimoiy-falsafiy mazmuni ancha keng bo'lib, shaxsning

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

ta'lim jarayonida qadrlanishi, eshitalishi, tan olinishi va o'z imkoniyatlarini namoyon etishi uchun munosib ijtimoiy sharoit yaratilishini ham qamrab oladi. Mazkur masalalarni V.A.Lektorskiy "Falsafa masalalari" jurnalining 1994 yilgi nashrida e'lon qilgan sonida "Gumanizmning ideallari va haqiqati" nomli maqolasi orqali keng tahlil qilgan hamda gumanizm ideallari bilan real ijtimoiy munosabatlar o'rtasida muayyan ziddiyat mavjudligini aniq yoritib beradi. Uning gumanizm haqidagi qarashlari ta'limda insonparvarlik g'oyalarini faqat nazariy shior sifatida emas, balki real munosabatlar tizimida amalga oshirish zarurligini anglashga imkon beradi. [2] Shundan kelib chiqib, ta'lim gumanizatsiyasida adolat insonparvarlik idealining amaliy ifodasi sifatida namoyon bo'ladi. Ya'ni insonni qadrlash g'oyasi ta'lim jarayonida adolatli munosabatlar, xolis baholash, teng imkoniyat va shaxsiy qadr-qimmatni hurmat qilish mexanizmlari orqali real mazmun kasb etadi.

Shu o'rinda, tenglik ham ta'lim gumanizatsiyasining muhim aksiologik asoslaridan biridir. Biroq tenglikni barcha shaxslarga mutlaqo bir xil munosabatda bo'lish sifatida tushunish uning ijtimoiy-falsafiy mazmunini toraytirib qo'yadi. Chunki insonlar qobiliyati, ehtiyoji, hayotiy tajribasi, ijtimoiy sharoiti bilan bir-biridan farq qiladi. Shu bois gumanistik ta'limda tenglikning asosiy mazmuni har bir insonning teng qadr-qimmatga egaligini tan olish va munosib imkoniyatlarga ega bo'lish huquqini ta'minlash bilan belgilanadi. Bu borada, yana bir bor Q.Nazarovning aksiologik yondashuvi nuqtayi nazaridan qadriyatlarining ijtimoiy ahamiyati ularning inson va jamiyat hayotidagi real o'rni bilan belgilan jarayonlarini guvohi bo'lamiz.[1] Demak, tenglik ham abstrakt tushuncha emas, balki shaxslararo munosabatlarda o'z ifodasini topadigan ijtimoiy qadriyatdir.

Adolat va tenglik bir-birini to'ldiruvchi, biroq aynan bir ma'noni anglatmaydigan aksiologik kategoriyalardir. Tenglik insonlarning qadr-qimmati va asosiy

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

huquqlarini tan olishga urg'u bersa, adolat mazkur tenglikni konkret ijtimoiy munosabatlarda qanday amalga oshirish masalasini belgilaydi. Shu nuqtayi nazardan ta'lim gumanizatsiyasida tenglik - boshlang'ich aksiologik tamoyil, adolat esa uni ijtimoiy munosabatlarda amalga oshirish mexanizmi sifatida namoyon bo'lishi mumkin. Masalan, barcha ta'lim oluvchilarning inson sifatida teng qadrga egaligi tenglikni ifodalasa, ularning individual imkoniyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'lim sharoitlarini tashkil etish adolatning amaliy ko'rinishini belgilaydi.

Bu munosabatda adolat va tenglik shaxsning erkinligi bilan ham uzviy bog'lanadi. Inson o'z imkoniyatlarini erkin namoyon qilishi uchun u, avvalo, kamsitilmaydigan va qadr-qimmatini tan olinadigan ijtimoiy muhitga ega bo'lishi zarur. Shu sababli gumanistik ta'lim muhitida erkinlik, tenglik va adolat alohida-alohida qadriyatlar sifatida emas, balki yagona aksiologik tizimning o'zaro bog'liq elementlari sifatida namoyon bo'ladi.

Ta'lim gumanizatsiyasining muhim xususiyati shundaki, u shaxsiy manfaatlar bilan ijtimoiy manfaatlar o'rtasidagi munosabatni ham qayta ko'rib chiqadi. Agar ta'lim faqat shaxsiy raqobat va individual natijaga yo'naltirilsa, ijtimoiy hamkorlik, o'zaro hurmat va mas'uliyat kabi qadriyatlar ikkinchi darajaga tushib qolishi mumkin. Adolat va tenglik esa shaxsning jamiyatdagi o'rnini faqat shaxsiy muvaffaqiyat bilan emas, balki boshqalarning huquq va manfaatlariga munosabat orqali ham baholash imkonini beradi. Natijada ta'limning gumanistik mazmuni shaxsning mustaqilligini saqlagan holda, uni ijtimoiy mas'uliyatga yo'naltirish bilan boyiydi.

Bu jarayonda ta'lim muhitidagi munosabatlarning "inson-inson" shakli muhim ahamiyat kasb etadi. O'qituvchi va ta'lim oluvchi o'rtasidagi munosabat buyruqbozlik yoki bir tomonlama ta'sirga emas, balki o'zaro hurmat va muloqotga asoslangan taqdirdagina adolat va tenglik qadriyatlari real ijtimoiy

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

mazmun kasb etadi. P.Freyrening ta'lim haqidagi konsepsiyasida ham insonni passiv qabul qiluvchi holatga tushirib qo'yishdan ko'ra, uni muloqot va faol ishtirok orqali o'z ijtimoiy voqeligini anglay oladigan shaxs sifatida qarash muhim o'rin egallaydi. Freyrening ushbu yondashuvi ta'limda inson qadri, muloqot, faol ishtirok va ijtimoiy mas'uliyat o'rtasidagi aloqani ochib berish uchun metodologik ahamiyatga ega. [3]

Shunday qilib, ta'lim gumanizatsiyasida adolat va tenglik qadriyatlari shaxs–ta'lim–jamiyat munosabatlarini insonparvarlik asosida qayta tashkil etishning muhim aksiologik shartlaridan hisoblanadi. Adolat shaxsning huquqi, manfaati va qadr-qimmatini e'tirof etishga asoslangan munosabatlarni shakllantirsa, tenglik har bir insonning ijtimoiy qadrini bir xil tan olishning ma'naviy-me'yoriy asosini ifodalaydi. Shuningdek, ularning o'zaro uyg'unligi ta'lim muhitida kamsitish va bir tomonlama munosabatlarni bartaraf etish, shaxsning erkin fikrlashi, o'z imkoniyatlarini namoyon etishi hamda ijtimoiy mas'uliyatini anglashi uchun zarur aksiologik sharoitni yaratadi. Shu ma'noda ta'lim gumanizatsiyasining ijtimoiy-falsafiy mohiyati insonni faqat ta'lim oluvchi subyekt sifatida emas, balki qadr-qimmat, huquqlari, erkinligi va ijtimoiy mas'uliyati e'tirof etilgan shaxs sifatida namoyon etish bilan belgilanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Azizova M.A. Ta'limda adolat va tenglik tamoyillari: falsafiy-axloqiy tahlil // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. – 2026. – T. 9. – № 1. – B. 448–453.
2. Назаров Қ. Қадриятлар фалсафаси (Аксиология). – Тошкент: Файласуфлар миллий жамияти нашриёти, 2004.
3. Лекторский В.А. Идеалы и реальность гуманизма // Вопросы философии. – 1994. – № 6. – С. 22–28.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th September, 2026

Website: <https://econferencia.com>

-
4. Фрейре П. Педагогика угнетенных. – Москва: КоЛибри; Азбука-Аттикус, 2018.
 5. SADILLOYEVA R., BOBOQULOVA X. XUSUSIY SEKTOR VA FUQAROLIK JAMIYATINING TARAQQIYOTI, SHAKLLANISH BOSQICHLARI VA RIVOJLANISH JARAYONI //«АКТА NUUZ». – 2025. – Т. 1. – №. 1.5. 1. – С. 68-71.